Козинець О.Г.,
кандидат історичних наук, доцент,
зав. кафедрою теорії та історії держави і права,
конституційного права
юридичного факультету
Чернігівського національного технологічного університету

Новий курс Ф.Д.Рузвельта: причини та наслідки

В умовах пошуку шляхів виходу з перманентної кризи, в якій знаходиться наша країна, доцільно було б звернутися до зарубіжного досвіду. Прагнення побудувати сильну державу нічим не підкріплюється, крім розмов про нібито дієві заходи в цьому напрямку. З часу виникнення економічної кризи у 2008 р. мало що змінилось на краще для пересічного громадянина. В той час, як історія знає приклади ефективних заходів виходу з кризи, зокрема, це «Новий курс» Франкліна Делано Рузвельта.

Дослідженню історії США приділялось достатньо уваги як в радянській, так і в американській науці. Однак, радянські дослідники увагу приділяли не основним заходам адміністрації Ф.Д.Рузвельта, а класовій боротьбі, яка посилилась у зв'язку з погіршенням матеріального становища простих американців. За радянських часів проблеми економічної кризи досліджувались таким видатними вченими, як Согрін В.В. [1], Лан В.І. [2], Мальков В.Л. [3], Яковлєв М.М. [4].

Так, В.І. Лан у своїй праці дає цінні фактичні данні по наслідкам кризи для населення США, на підставі яких детально аналізує питання соціальних та економічних негараздів більшості американців. Значну увагу автор приділив соціальній політиці адміністрації президента Ф.Д.Рузвельта.

У цілому дослідження радянського періоду багаті фактичним матеріалом, на який спираються сучасні автори, але основну увагу на відміну від попередників, вони звертають не на класову боротьбу, а на реформи, зокрема соціальні, які призвели до створення фундаменту державного регулювання умов праці, створення системи страхування по безробіттю та за віком і т.ін., яка зберігається і дотепер.

1933 рік став важливим не тільки для окремо взятого політика, який на довгі роки став президентом США, але й для американської історії в цілому, яка нібито поділилась на «до» та «після». Якщо до 1933 р. американське суспільство розвивалось за класичними канонами капіталізму, то від 1933 р. було покінчено з економічним лібералізмом і почалось втручання держави у виробництво та розподіл. Саме така політика держави по відношенню до економіки стала визначальною за часів президенства Ф.Рузвельта. Розпочинаючи свій шлях реформатора він сказав фразу, яка пізніше стала крилатою: «Історія людства розвивається по містичним циклам. Одним поколінням дається багато, інші тільки відповідають, теперішнє покоління американців зустрічається з долею» [1, 218].

Як з'ясувалось пізніше 30-ті рр. XX ст. стали доленосними не тільки для США, а й для всієї західної цивілізації, капіталістичної системи господарювання і світового співтовариства в цілому. В більшій мірі підсумок «зустрічі з долею» залежав від історичного вибору, який належало зробити різним суспільствам, в тому числі й американцям.

«Зустріч з долею» в 30-х рр. XX ст. містила три основні та альтернативні відповіді, які пропонували різні держави та системи, але які були обумовлені, в першу чергу, безпрецедентною економічною кризою.

Першу відповідь запропонувала Німеччина, яка 1933 р. відмовилась від ліберально-демократичних способів розв'язання кризи і обрала для себе разом із Гітлером право-радикальний варіант порятунку, який обернувся трагедією для нації.

Другу відповідь запропонував СРСР, який для вирішення гострих соціально-економічних проблем обрав ліворадикальний політичний режим, який проіснував багато десятиліть і в останній чверті XX ст. був вичерпаний.

Третій варіант вирішення проблем був продемонстрований США в 30-х рр. XX ст. За основу була взята ліберально-демократична модель державного регулювання капіталістичного виробництва та розподілу. Ця модель, створена Ф.Рузвельтом та його прибічниками життєздатна і дотепер.

Рівень суспільного розвитку, благополуччя держави пов’язані з економікою країни. Як би ми не прагнули відмовитись від того, що економіка є базисом, а решта соціальних інститутів надбудовою, протягом останніх двох десятиліть після зруйнування ідеалів марксизму-ленінізму, основний постулат цієї теорії залишається практично непохитним. Найбільш чітко це проявилося у реформах Ф.Д.Рузвельта, 32-го президента США під час проведення ним т.зв. «Нового курсу».

Економічний ріст 20-х рр. XX ст. завершився 24 жовтня 1929 р. стрімким падінням курсу акцій на Нью-Йоркській біржі. Американська економіка опинилась у глибокій кризі. Але цей крах був лише одним із проявів глибоких кризових явищ у американській економіці. Криза перевиробництва швидко охопила промисловість, сільське господарство, фінансову сферу. Так, загальний обсяг промислового виробництва у 1933 р. скоротився порівняно з докризовим 1929 р. на 46 %.

Тяжкість кризи посилювалась ще і непевними кроками уряду президента Г.Гувера, як буде зазначено пізніше по відношенню до тих заходів, які він здійснював для подолання кризи, не можна було старими методами подолати світову економічну кризу.

Вирішення завдань із подолання кризи пов’язане з ім’ям Ф.Рузвельта, який отримав перемогу на чергових президентських виборах 1932 р. Ставши президентом, він запропонував програму подолання економічної кризи радикальними методами, яка отримала назву «новий курс». Здійснюючи традиційну промову до американських громадян при сходженні на посаду Рузвельт проголосив, що: «Єдине перед чим ми маємо відчувати страх, - це сам страх» [5, с.343]. За короткий час було схвалено близько 100 законів, які були спрямовані на подолання кризи.

Необхідно відмітити, що «новий курс» не був продуманий та спланований раніше, він розроблявся безпосередньо перед впровадженням його в життя. Рішуча позиція Ф.Рузвельта привела до позитивних результатів, до виходу з економічної кризи і до збільшення ролі уряду в економіці країни.

Вже починаючи з 1934 р. економіка поступово почала відновлюватися, але невдовзі розпочалася нова економічна криза 1937-1938 рр., знову падіння промислового виробництва. З 1938 р. Рузвельт почав проводити план так званої підкачки насосу, що передбачав вкладання державних коштів в економіку.

Державне регулювання економіки, яке було покладено в основу «нового курсу» тривало і після 1938 р. і стало незворотнім. Рузвельт не злякався рятувати та покращувати американський капіталізм тими заходами, які зазвичай асоціювалися з соціалізмом [6, с.150]. Обсяги державного регулювання виробництва, фінансів та розподілу свідчили про суттєву перебудову капіталістичної системи США та багатьма прирівнювались до чергової Американської революції. Заходи «нового курсу» майже відразу після впровадження їх у життя почали засуджувати, вимагати відміни надзвичайних законів, піддавати сумніву їх конституційність.

Рузвельт і сам розумів, що залишались невирішеними багато проблем, але позитивні наслідки проведеного ним «нового курсу» для американської економіки, а відтак і для суспільства та держави були очевидні.

До наслідків реформ можна віднести стабілізацію в економіці, створення фундаменту сучасного державного регулювання умов праці та взаємовідносин робітників із підприємцями, вперше в історії США під час проведення «нового курсу» права профспілок проголошувались та захищались державою, а створена система страхування по безробіттю та за віком збереглася дотепер.

Список литературы

1. Согрин В.В. Политическая история США XVII-XX вв.: Учеб. пособ. для вузов. – М.: Весь мир, 2001. – 391 с.
2. Лан В.И. США: от первой до второй мировой войны. – М.: Наука, 1976. – 450 с.
3. Мальков В.Л. «Новый курс» в США. Социальные движения и социальная политика. – М.: Высш. школа, 1973. – 159 с.
4. Яковлев Н.Н. Франклин Рузвельт – Человек и политик. Новое прочтение. – М.: Международные отношения, 1981. – 413 с.
5. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права. – К.: Атіка,2001. – 624с.
6. Согрин В.В. Новый курс: Ф.Д. Рузвельта: единство слова и дела // Общественные науки и современность. – 1991. – №3. – С. 146-156.